

“TÜRKİYE’NİN SİHHİ VE İÇTİMAİ COĞRAFYASI: KIRKLARELİ VİLAYETİ” ADLI ESERE GÖRE TÜRKİYE CUMHURİYETİ’NİN KURULUŞUNDA KIRKLARELİ’NDE FOLKLORİK TIP

Based on the Book “Health and Social Geography of Turkey: The City of Kırklareli”,
Folkloric Medicine during the Foundation of Turkish Republic

Nilifer Gökçe¹, Mevlut Yaprak²

¹Assist. Prof. Trakya University Medical Faculty Dept. of History of Medicine and Ethics

²Assist. Prof., Trakya University Medical Faculty. Dept. of Physiology

ÖZET

Cumhuriyet’in ilk yıllarında sağlık alanında atılan en önemli adımlardan biri illerin sağlık ve sosyal durumlarının saptanmasıdır. Bu amaçla görevlendirilen kişiler kentlerinin durumunu belirleyip bir rapor halinde Ankara’ya bildirmişlerdir. Bu raporlardan bir kısmı kitaplaşmıştır. Söz konusu kitaplardan biri de Sağlık Müdürü Dr. Ahmed Hamdi tarafından hazırlanmış olan “Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası: Kırklareli” Vilayeti” adlı eserdir.

1925 yılında basılan kitap kırk beş sayfadır ve yedi bölümden oluşmaktadır. Kitapta; ilin nüfus profilinden gelir durumuna, eğitimden tarıma, sağlık kurumlarından beslenme alışkanlıklarına pek çok konuya değinilmiştir. Sağlık folkloru ile ilgili bilgiler kitabın üçüncü bölümünde yer almaktadır. Bu bölümde yöredeki sağlık ile ilgili batıl inançlar ve halkın modern sağlık kuruluşlarına ilgisi üzerinde durulmuştur. Bu bölümden yöre halkının sağlık problemleri nedeniyle tekkelere, hocalara, üfürükçülere ve akıl dışı uygulamalara yoğun olarak başvurduklarını anlaşılmaktadır. Yazara göre Cumhuriyet ile birlikte halkın tutumunda olumlu yönde bir gelişme olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kırklareli; Sağlık; Sosyal Coğrafya; Folklorik Tıp.

ABSTRACT

One of the important steps in the early years of The Turkish Republic is investigation of the health and social conditions of cities. Officers appointed for this purpose determined the status of the cities and reported them to Ankara. Parts of the report were published in several books. One of these books, “Health and Social Geography of Turkey: The City of Kırklareli (Kırklareli)”, was written by Dr. Ahmed Hamdi who was the Director of Health. The book was published in 1925 and consists of seven chapters and forty five pages. The book includes many topics such as income status and population profile of the cities, education, agriculture, health institutions, and eating habits. The third chapter of the book provides information about the folkloric health. The main focus of the chapter is superstitions related to health and the interest of society in modern health care facilities. This section explains how local people generally consulted to dervish lodges, hodjas, and healers about their health related problems and applied many irrational treatments. According to the author, the foundation of The Turkish Republic had improved public awareness in modern health practices.

Keywords: Kırklareli; Health; Social Geography; Folkloric Medicine.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında sağlık alanında atılan en önemli adımlardan biri sağlık ve sosyal durumu tespit çalışmalarınıdır. Bu amaçla görevlendirilen kişiler kentlerinin sağlık durumunu belirleyip bir rapor halinde Umur-ı Sıhhiye-i Muavenet-i İctimaiye Vekâletine yani Sağlık Bakanlığına bildirmişlerdir. Bu raporlardan on dokuz tanesi 1922 – 1938 yılları arasında kitap olarak yayınlanmıştır. Bu kitapların ilki 1922’de basılmış olan Sinop iline ait rapordur. Sonuncusu ise Tokat iline ait olup 1938 yılında yeni Türk Harfleriyle basılmıştır¹. Söz konusu kitaplardan birisi de Kırklareli vilayetine ait olup, Sağlık Müdürü Dr. Ahmed Hamdi tarafından hazırlanan “Türkiye’nin Sıhhi ve İctimai Coğrafyası: Kırklareli” Vilayeti” adlı eserdir.

Kitap, Kırklareli ilinin o dönemdeki “Sıhhat ve Muavenet İctimai Müdürü” günümüzdeki adıyla Sağlık Müdürü olan Dr. Ahmed Hamdi tarafından Osmanlıca olarak hazırlanmış olup, 1925 yılında İstanbul Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi tarafından basılmıştır².

Kentin, Kırklareli olan adı 1924 yılında Kırklareli olarak değiştirilmiştir. Biz, bildirimizde kentin yeni adının kullanmayı tercih ettik. Ayıntap Vilayeti ile ilgili rapor da günümüz Türkçesine benzer bir tercih ile Gaziantep’in Sıhhi ve İctimai Coğrafyası şeklinde aktarılmıştır. Kitap hakkında ilk makaleyi yazan Doğruöz de Kırklareli yerine Kırklareli demeyi tercih etmiştir^{3, 4}.

Kitabın yazarı olan Dr. Ahmet Hamdi (1876 – 1936) hakkında fazla bir bilgi yoktur. Erdem, Türk Hekimleri Bibliyografyası adlı eserinde Dr. Ahmet Hamdi adlı bir hekimden kısaca söz etmektedir. Erdem'e göre Dr. Ahmet Hamdi Urfa İlinin Halfeti ilçesinde doğmuş ve 1899'da Tıbbiyeden mezun olmuştur. Daha sonra göz hastalıkları uzmanı olan Ahmed Hamdi çeşitli yerlerde görev yapmıştır. En son olarak Kültür Direktörlüğü Sağlık İnspektörü olmuş ve 60 yaşında ölmüştür. Doğruöz'e göre Ahmet Hamdi Bey üç yıl (1924 – 7) Kırklareli Sağlık Müdürlüğü yapmıştır³⁻⁵.

“Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası: Kırklareli Vilayeti” adlı eser kırk beş sayfa ve altı bölümden oluşmaktadır (Resim 1). Kitaba ayrıca bir de Kırklareli ilini gösteren bir harita da eklenmiştir.

Kitapta; ilin nüfus profilinden, gelir durumuna, eğitimden tarıma, sağlık kurumlarından beslenme alışkanlıklarına pek çok konuya değinilmiştir.

Dört tablo içeren ve on üç sayfadan oluşan birinci bölümde vilayetin doğal koşulları, tarım ürünleri, hayvancılığı ve idari özellikleri anlatılmıştır.

Üç sayfa olan ikinci bölümde yörenin iklimi nüfusu hakkında bilgiler mevcuttur. Bu bölüme göre O günlerde Kırklareli Vilayeti'nin toplam nüfusu 79.895 kişidir. Merkez ilçede 24.085 kişi yaşamaktadır.

On sayfadan oluşan üçüncü bölümde nüfus hakkında detaylı bilgiler verilmektedir (Resim 2). İl nüfusunun %97.34'ü İslam, %0.83'ü Bulgar, %1,2'si Musevi idi. İslamların da %83.28'i Türk, %3,3'ü Arnavut, %2,1'i Boşnak ve %9,2'si Pomak'tır. Pomakların bir kısmı H.1293/M.1876-1877 yılında Babaeski'ye iskân edilen Pomaklardır.

Arnavut ve Boşnaklar ile %10 nispetindeki bir kısım Türklere'dir. Balkan Savaşı sırasında Rumeli'den gelenlerdir. İl sınırları içinde göçebelikle yaşayan ahali yoktur. Ufak tefek şive farklılıkları da olsa, dili İstanbul Türkçe'sine yakın bir Türkçe'dir. İlçelerde ve köylerde yaşayan halkın beslenme şekilleri farklıdır.

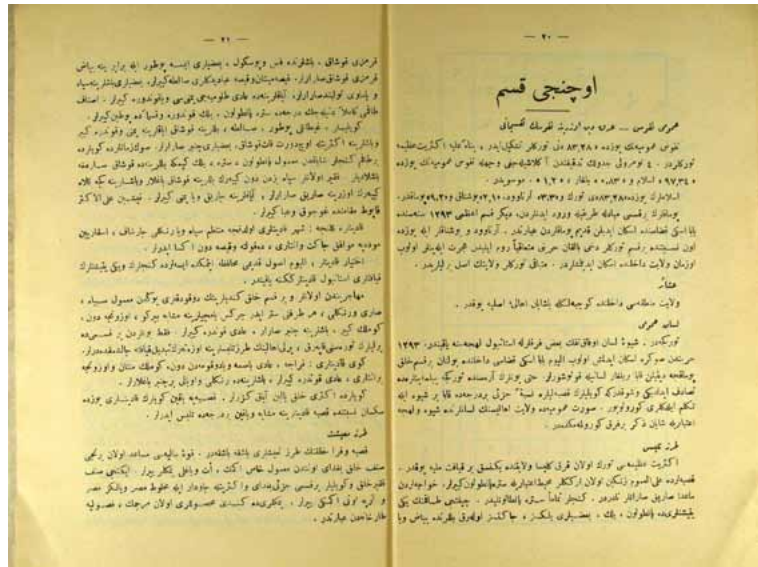
Bu bölümde ayrıca yöre insanların ahlak kuralları, dilleri, batıl inançları, gelenek ve görenekleri, günlük yaşamları, giyim kuşamları ve ilin eğitim durumu hakkında bilgiler mevcuttur.

Dördüncü bölümde ildeki sağlık kuruluşları ve eczaneler, oteller ve diğer konaklama tesisleri, okullar, hamamlar, fabrikalar, kamu binaları, su sistemi, mezarlıklar ve mimari hakkında bilgi verilmektedir.

Beşinci bölümde yörede görülen hastalıklar hakkında bilgiler mevcuttur. Altıncı bölümde ise sadece 1923 yılına ait doğum ve ölüm rakamları verilmiştir. Kitabın sonunda ise bir Kırklareli haritası mevcuttur.

Resim 1. Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası: Kırklareli Vilayeti adlı eserin kapak sayfası.

Resim 2. Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası: Kırklareli Vilayeti adlı eserin üçüncü bölümü.

Kitabın üçüncü bölümünün sonundaki “Batıl İnançlar ve İtikatlar” kısmında sağlık folkloru ile ilgili bilgiler de yer almaktadır. Bu bilgilere göre Kırklareli’nde batıl itikatlar ve bilim dışı sağlık uygulamaları çok yaygındır:

“Halkın büyük bir kısmı, şeytan, cin, peri gibi şeylere inandığı gibi türbe ve tekkelere de son derece ilgi ve itina gösterirler.

Kasaba da mahalle içinde bir evde Muradiye Baba adında bir ziyaretgâh mevcut olup, halk dilek için buraya gelip, dilek tutup, mum yakarlar.

Babaeski’de Kaygusuz Baba, merkez vilayette Gül Baba, Ahmet Baba, Hamza Baba türbeleri olup, bunlardan da hacetleri (ihtiyaçları) için sıtma için toprak alır, pencerelerine iplik ve paçavra parçaları bağlarlar.

Keza bir Helva Baba vardır ki, burada dahi halk, çocukları üç aylık olduğunda helva yaparlar ve helvayı babanın başucunda dağıtırlar ve ziyaret toprağından bir miktar alarak çocuğun üzerine serperler. Bu da güya çocuğun vakti zamanında yürümesine delalet içinmiş.

Bir de Kırklar ve Çömlek Baba vardır ki, buraya 40 günlük çocuğu hastalandığı zaman getirirler. Ellerindeki bir testi veya bir çömlek suyu türbelerin üzerine dökerek şifa talep ederler.

Merkeze bağlı İnce Nahiyesi civarında 3,5 saat mesafede Arıza Baba Türbesi mevcuttur. Hasta olanları şifa için buraya getirirler.

Pınarhisar ilçesi içinde, merkez ilçeye yarım saat uzaklıkta “Bin Bir Oklu Ahmet Baba Türbesi” vardır. Bir hastanın ayakları tutmadığı zaman iyi olması için ayaklarını türbe sandukasının içine sokarak bir müddet tutarlar. Bilahare çıkardıktan sonra, derhal kurban keserek Kuran okurlar. Bilhassa bu Ahmet Baba’ya ilçe ve civar halkın pek çok hürmet ve itikadı vardır.

Bazı halktan kişiler, mübarek günlerden Cuma ve Pazar geceleri zikredip, türbelerde mum yakarlar ve bayram geceleri kabristana giderek ecdatlarının (atalarının) mezarlarının başında kuran okurlar. Bazen de evlerde ekseriyetle ihtiyarlar toplanıp, tespih ve tenbih ile vakit geçirirler.

Bir de Kırklareli’nin kuzey doğusunda, bir çeyrek mesafede “Balaban Baba” vardır ki, burası etrafı badem ve ceviz ağaçlarıyla çevrili bir mesire yeridir. İlbahar mevsiminde bütün Kırklareli ahalisi öğleden sonra buraya giderek türbeyi ziyaret ederler. Akşama kadar eğlenir, türbeye mumlar yakarak geri dönerler.

Kırklareli’ye bağlı Karahisar Köyü’nde Hızır Baba, Kırklareli’ye bir çeyrek uzaklıkta Mahya Baba Türbesi vardır ki, buraları da ziyaret yerleridir. Halk buraları pek ziyaret edip, hürmet ederler².”

Bu bölümden anlaşıldığı kadarıyla cehaletin ve batıl inançların etkisiyle yöre halkı genelde akıl ve bilim dışı tedavi usullerini tercih etmektedir. Örneğin üfürükçüler ve yalancı hekimlere rağbet fazladır. Ancak bu tür insanlar artık takip edilmektedir.

“Başı ağrıyan insanlar hekim yerine hoca veya üfürükçüye gidip kendilerini okutarak iyi olmaya çalışır.

Sarılık olanlar berbere gider veya götürülür ve dillerinin altından kan aldırırlar veya dilaltına ustura ile iki üç çizik attırırlar. Şifa bulmadıkları veya hastalık ilerlediği zaman hekime müracaat ederler.

Büyüye, sihire, cin çarpmasına inançları olduğu gibi, ateşi olan bir hastanın yüksek ateş nedeniyle sayıkladığı zaman kim bilir ne tarafa su dökmüştür diye hemen hocayı davet ederler².”

Yazar verilebilecek başka kötü örnekler de olduğunu ancak halkın günden güne giderek artan bir oranda bu tür bilim dışı yöntemlerden uzaklaştığını bunu da hükümetin tutumu, eğitim çalışmaları, tıbbi gelişmeler ve iyi yetişmiş hekimlerin etkileri ile açıklamaktadır.

Sonuç olarak; Cumhuriyet’in ilk yıllarında Kırklareli ile ilçe ve köylerinde halkın sağlık problemleri nedeniyle tekkelere, hocalara, üfürükçülere, sahte hekimlere ve akıl dışı uygulamalara yoğun olarak başvurduğu, ancak hükümet politikaları ve iyi yetişmiş hekimlerin çalışmaları sayesinde olumlu gelişmelerin de başladığı söylenebilir.

BİLGİ: Bu çalışma 11-14 Mayıs 2011 tarihinde Mersin’de düzenlenen VII. Lokman Hekim Günleri kapsamında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

KAYNAKLAR

1. Gümüřü O. Milli Mücadele Dönemi Türkiye Coğrafyası İçin Bilinmeyen Bir Kaynak, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, Sayı: 45, Cilt: XV, Kasım 1999,s:939-969
2. Ahmet Hamdi. Türkiye'nin Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası: Kırklareli Vilayeti. İstanbul Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi 1341 (1925).
3. Türkan Doğruöz. Kırklareli Tarihine Işık Tutacak Bir Eser: Türkiye'nin Sıhhi-i İçtimai Coğrafyası Kırklareli Vilayeti. History Studies Volume 3 / 1, 275-84, 2011.
4. Barlas U. Gaziantep'in Sıhhi ve İçtimai Coğrafyası. Hilmi Barlas Eğitim Vakfı Yayınları, 2010.
5. Erdem F. Türk Hekimleri Bibliyografyası, İstanbul, s:248; 1948.